

BIBLIOTECA PROFESORULUI TEODOR ROȘIU DE LA BEIUȘ (1841—1894)

de

CONSTANTIN MĂLIŢĂŞIŢĂ şi IUDITA CĂLUŞER

În câteva studii publicate anterior reconstituim documentar traseul principal al bibliotecii Liceului „*Samuil Vulcan*” din Beiuș, de la începuturile situate la scurt timp după înființarea instituției (1828), cu câteva zeci de volume, și până la 1890, și estimăm dezvoltarea lentă, dar substanțială a acestei biblioteci, până la circa 5 500 de cărți, pentru documentarea profesorilor¹, separat existînd biblioteca pentru elevi, colecția de manuale școlare, respectiv biblioteca „Societății de lectură”, ridicată până în 1917 la peste 1 100 de volume².

Se formează astfel la Beiuș o mare bibliotecă documentară, pentru uzul cadrelor didactice, cu carte românească și străină, de fertilă iradiere culturală atît asupra corpului profesoral, cît și asupra publicului local, sprijinind procesul de învățămînt și, în plan mai larg, alimentînd cursul de emancipare națională a românilor din această parte de țară înspre conștiința unității politice și acțiune pentru dobîndirea ei.

Celor cunoscute, ne propunem să adăugăm acum analiza încă unui document arhivistic, din care rezultă o importantă achiziție de carte, în ultimul deceniu al secolului trecut, pentru biblioteca profesorilor beiușeni, prin care aceasta a putut să se apropie de circa 6 000 de volume.

La filiala din Oradea a Arhivelor Statului s-a găsit catalogul bibliotecii profesorului Teodor Roșiu, redactat la cererea expresă a conducerii liceului din Beiuș, unde acesta a funcționat între anii 1865—1889, predînd matematica și fizica³. Documentul este un manuscris extrem de sumar din punct de vedere biblioteconomic și este dificil de făcut o identificare completă a cărților pe care le comunică, dar permite, totuși, o imagine cu destule elemente asupra acestei biblioteci de profesor, pe care condu-

---

¹ I. Călușer, C. Mălinaș, *Biblioteca liceului din Beiuș între anii 1835—1845*, în *Crisia*, 1982, p. 141—160; C. Mălinaș, *Biblioteca liceului din Beiuș*, în *Biblioteca*, București, nr. 4, 1981, p. 28—29; Idem, *Organizarea bibliotecii liceului din Beiuș în secolul trecut — pagini de biblioteconomie românească*, în *Biblioteca și cercetarea*, Cluj-Napoca, 10, 1986, p. 345—364; I. Călușer, C. Mălinaș, *Informații documentare inedite privind reconstituirea bibliotecii liceului din Beiuș (1850—1890)*, în *Crisia*, 1986, p. 147—157.

² Viorel Faur, *Istoricul societății literare „Samuil Vulcan” din Beiuș (1862—1918)*, în *Biblioteca și școala*, Oradea, 1976, p. 157—167.

³ Arhivele Statului Bihor, fond *Ep. gr. cat. Oradea*, dos. 701, f. 97—103.

cerea școlii voia să o achiziționeze și, probabil, că a și achiziționat-o în cele din urmă. În sprijinul acestei ipoteze aducem tonul hotărît al scrisorii ce însoțește catalogul, astfel:

„Iubite frate!

Precum te-am avizat, este de prisos să te asecurez iarăși despre aceea că-ți cumpăr cărțile pe seama bibliotecii profesorale; numai te rog ca să transmiți catalogul, deoarece profesorii cari sunt cuprinși cu aranjarea, voiam să zic cu noua catalogisare a bibliotecii — pînă acum s-au catalogisat 5 000 exemplare —, nu vreau să se apuce de ale frăției tale, ma subscriu și acea părere că nu ar fi consult a se atinge de cărți pînă nu au catalogul scris de frăția ta la mînă. Altru-mintre nu e tocmai grabă mare, nu ar fi târziu de cumva mi-ai transmite catalogul pe 6—10 Decembre . . . Beiușu 14 XI 1888

Iubitoriu amic, *Petre Mihuțiu*“.

Se vede clar că la ora cînd directorul Petre Mihuțiu scria lui Teodor Roșiu, cărțile acestuia se găseau deja în biblioteca liceului, alături de alte cel puțin 5 000, ce fuseseră deja „*catalogisate*“ de o comisie. Aceeași comisie nu voia să se atingă de cărțile lui Teodor Roșiu pînă nu sosește catalogul scris de proprietar. Dar cum să-l scrie acesta cînd nu avea cărțile acasă! Probabil că-l avea deja scris și i se cerea o copie a lui. În orice caz, catalogul găsit de noi, alături de scrisoarea de mai sus, arată ca un document elaborat în grabă, nedatat, nesemnat, probabil o copie superficială. Dar de ce să nu fi vrut, sau să nu fi putut Teodor Roșiu să scrie un inventar metodic, de ce nu mai dispunea de propriile cărți, de ce Petre Mihuțiu se străduia să-l asigure din nou pe un ton atît de colegial, că o să-i fie plătite cărțile? Și, de altfel, de ce a fost nevoit Teodor Roșiu, după 24 de ani de prezență prestigioasă în liceu, să părăsească instituția, orașul și să se mute la Oradea, unde va continua să lucreze în afară de învățămînt?

Cîteva informații asupra activității de la Beiuș a lui Teodor Roșiu ne pot da indicii pentru o explicație plauzibilă. Teodor Roșiu era originar din comuna Ticvaniul Mic, județul Caraș-Severin, cu studii la Timișoara, la Beiuș și facultatea de teologie absolvită la Budapesta. Tot la universitatea din Budapesta dă examen de capacitate și obține să fie profesor definitiv în științele matematice și fizice, pentru liceul din Beiuș, la numai un an după numirea la catedră, adică în 1866. Pînă la 1889 Teodor Roșiu va fi, după cum spune Constantin Pavel, „*una din cele mai distinse puteri didactice ale acestui liceu*“⁴, activ în toate împrejurările și evenimentele culturale ale vremii, militant pentru susținerea liceului, atît de necesar emancipării populației românești din jur, din întreaga Transilvanie și Ungarie. S-a interesat de viața culturală a Beiușului, fiind membru activ al „*Casinei române*“ din anul înființării ei, 1871, membru în comitetul asociației, notar, vicepreședinte, iar de trei ori președintele acestei reuniuni, în 1881, 1882 și 1887⁵.

⁴ Constantin Pavel, *Școlile din Beiuș 1828—1928*, Beiuș, 1929, p. 147.

⁵ Viorel Faur, Ioan Popovici, *Contribuții la istoricul Casinei române din Beiuș*, în *Crisia*, 1978, p. 219, 224.

În anul 1881 contribuie și subscrie la lista publică, deschisă pentru ajutorarea și salvarea de la desființare a liceului, prin intrarea în vigoare a unor noi legi școlare, descurajatoare. Anterior își va fi adus contribuția la activitatea comisiei filologice, creată pentru a face propuneri de reformare și uniformizare a ortografiei limbii române cu litere latine, în consonanță cu măsurile identice luate în școlile din România. De asemenea, este între profesorii care în 1885 iau parte la o importantă conferință profesorală a liceelor românești din Blaj, Beiuș și Năsăud, activînd în comisia pentru științe reale și istorice, care avea menirea de a propune manuale școlare noi, în consens cu nevoia de informare și formare a elevilor la nivelul vremii⁶. A redactat el însuși manuale de fizică, logică și statistică, rămase în manuscris, folosindu-le astfel, după cum se întîmpla frecvent în acel timp⁷.

Intelectual dinamic, atașat idealului de emancipare și progres al neamului său, Teodor Roșiu a elaborat lucrări de matematică și fizică, de literatură și istorie națională, publicîndu-le în gazetele românești atunci existente: *Telegraful Român*, *Familia*, *Transilvania* și *Gazeta Transilvaniei*, luînd atitudine împotriva unor inexactități și defăimări adresate istoriei românilor, atît în perioada de la Beiuș, cît și în puținii ani trăiți după aceea la Oradea⁸.

A avut și un proces de presă în 1878, în urma publicării în revista *Transilvania* a unei părți din manuscrisele rămase de la scriitorul și revoluționarul de la 1848—1849 Ioan Munteanu, fost profesor al liceului.

⁶ Iudita Călușer, *Un moment semnificativ din relațiile stabilite între școlile românești din Blaj, Beiuș și Năsăud în lupta pentru învățămînt românesc*, în *Crișia*, 1978, p. 423—427.

⁷ Biblioteca Academiei R.S.R., filiala Cluj-Napoca, *Manuscrise românești*, nr. 414, 519, 584.

⁸ Date despre Teodor Roșiu în anuarele liceului de la Beiuș, precum și în: Traian Fărcaș, *Istoria gimnasiului gr. cat. de Beiuș (1828—1895)*, Beiuș, 1896, p. 114—116, 142; *Enciclopedia Română*, vol. 3, Sibiu, 1904, p. 847; Constantin Pavel, *op. cit.*, p. 174—175, 194; *Plai românesc*, Beiuș, Liceul „S. Vulcan”, nr. 1, 1978, p. 35; Teodor Neș, *A doua carte despre oameni din Bihor, Oradea*, 1979, p. 191. Lucrările lui au fost publicate astfel: *Mitologia seau conosciința despre dieitățile celoru vechi*, în *Foaie pentru minte inimă și literatură*, Brașov, 1861, nr. 2, p. 15—16. În fapt, e anunțul de prenumărare a acestei disertații asupra mitologiei grecești, romane și egiptene, compusă de profesorul de la Beiuș. Înștiințarea apare și în *Telegraful Român*, Sibiu, 1861, nr. 5, p. 19—20. Nu am văzut lucrarea tipărită, nu am găsit-o în o serie de biblioteci cercetate, dar din moment ce apare în catalogul ce-l analizăm, la nr. 270, înseamnă că s-a tipărit. Aprecierea profesorului Teodor Roșiu asupra opului *Eneida* lui Vergiliu, tradusă în versuri de Vasile Aaron, în *Raportu gimn. gr. cat. de Beiusiu 1877/1878*; *Pre onorate Domnul Redactoru*, în *Transilvania*, Brașov, 1878, nr. 18, p. 208—210. Teodor Roșiu îl anunță pe G. Barițiu că-i trimite spre publicare din manuscrisele regăsite ale lui Ioan Munteanu. Excerpte vor apare în nr. 23 și 24 ale revistei; *Spiritismul modern*, în *Familia*, 1884, nr. 20, p. 235—238; nr. 21, p. 248—250; nr. 22, p. 259—262; nr. 32, p. 380—382; nr. 33, p. 392—394; *Über den Ursprung der Rumänen, de Frangott Tamm*, în *Familia* 1891, nr. 9, p. 100—103; nr. 10, p. 108—110; nr. 11, p. 120—122; nr. 12, p. 134; nr. 13, p. 144—146; nr. 14, p. 160; nr. 15, p. 171—172; *Un vechi metod de calculare*, în *Familia*, 1891, nr. 34, p. 400—402; *Publicațiunile istorice ale literaturii române în 1882—1889*, de Nic. Densușianu, în *Familia*, 1891, nr. 44, p. 520—523; nr. 45, p. 532—535; nr. 46, p. 546—547; nr. 47, p. 556—558; nr. 48, p. 568—570; nr. 49, p. 580—583; nr. 50, p. 592—594; *Răspuns istoricului maghiar V. Bunyitay asupra scrierii acestuia Biharvarmegye olahjai s a vallasunio*, în *Familia*, 1892, nr. 37, p. 438; nr. 38, p. 451; nr. 39, p. 462—463; nr. 40, p. 474; nr. 41, p. 486; nr. 42, p. 498; nr. 43, p. 511—512; nr. 44, p. 523—524; nr. 45, p. 534—535; nr. 46, p. 546—547; nr. 47, p. 558—559; nr. 48, p. 570—571.

Deoarece cele descrise acolo nu conveneau autorităților, Teodor Roșiu a fost acuzat că a plăsmuit acele manuscrise și a fost somat să arate originalele, fapt pentru care s-a prezentat în fața unui tribunal de la Sibiu. A fost achitat, dar mapa cu manuscrisele, importante, ale lui Ioan Munteanu a fost reținută la Sibiu, fără a se putea continua publicarea lor și fără ca să mai iasă la iveală pînă astăzi⁹.

O asemenea activitate, ale cărei conținut și motivație erau evident politice, nu putea să nu deranjeze autoritățile, de aceea este folosit incidentul survenit în 2 iunie 1888, cu declinarea steagului maghiar de pe clădirea liceului din Beiuș, pentru ca să fie îndepărtați cei mai buni profesori ai școlii, între care și Teodor Roșiu, alături de dr. Ioan Ardeleanu, Vasile Leșianu și însuși directorul Petru Mițuțiu. O adevărată luptă s-a dus atunci, mai mult de un an de zile, cu jandarmii și tribunalele, pentru a păstra instituția, pentru a salva elevii și corpul profesional. În cele din urmă nu s-a putut evita îndepărtarea liderilor de conștiință ai tineretului școlar, cele patru cadre didactice, precum și decretarea înlocuirii limbii române, ca limbă de predare, cu limba maghiară, dar s-a conservat liceul, cu nădejdea în timpuri mai bune¹⁰.

Drept urmare, din 1889 Teodor Roșiu este mutat la Oradea, unde funcționează ca referent și apoi vicepreședinte la serviciul financiar al eparhiei greco-catolice, pînă la decesul ce survine surprinzător de prematur, în anul 1894, la vîrsta de numai 53 de ani. Încă un intelectual dintre puținii de talia sa și un luptător neînfricat pentru cauza națională a românilor din Bihor, îndepărtat de menirea sa profesională și social-politică, prin intriga autorităților maghiare intolerante, stins în izolare și reclusiune obligatorie, atunci cînd era în deplinătatea puterii de muncă și acțiune în serviciul neamului său.

Împrejurările îndepărtării de la Beiuș a profesorului Teodor Roșiu coincid cu momentul în care se pune problema bibliotecii sale, încît se poate înțelege o legătură între acestea, mai mult, o legătură cu reinventarierea întregii biblioteci a liceului și prin aceasta verificarea conținutului ei, deoarece este clar că deja devenise o sursă de informare și educație periculoasă, din punctul de vedere al autorităților. Faptul că lui Teodor Roșiu i se luaseră cărțile fără inventar și primea ulterior asigurări repetate de la directorul încă în funcțiune, Petru Mițuțiu, că acestea îi vor fi plătite, dar nu restituite, cum trebuie să înțelegem din scrisoarea din 14 noiembrie 1888, arată că la mijloc putea fi o sechestrare voalată, probabil preventivă la o acțiune mai decisă a autorităților de stat, care-l vedeau pe Teodor Roșiu ca autor moral a îndepărtării steagului maghiar de pe frontispiciul liceului. În orice caz, nu vedem motivele pentru care Teodor Roșiu, în deplină maturitate profesională și cînd încă nu știa că va fi îndepărtat, deci în vara anului 1888, să ia singur decizia de a-și transporta cărțile la liceu și, cu atît mai mult, de a le vinde.

Credem că a fost forțat moral la aceasta, și s-a opus prin pasivitate atîta timp, cît a mai fost posibil. A cedat numai cînd a văzut că totul e pierdut, luînd drumul Orăzii, sau chiar mai tîrziu, din moment ce cartea înscrisă la nr. 77, *Elementele de fizică*, de Petru Poni, e apărută în anul

⁹ C. Mălinaș, I. Călușer, *Contribuții la cunoașterea vieții și activității cărturarului bihorean Ioan Munteanu 1808—1860*, în *Crisia*, 1981, p. 141—160.

¹⁰ Constantin Pavel, *op. cit.*, p. 198—208.

1891¹¹. Prin urmare, datăm catalogul între anii 1888—1891 sau chiar 1892 (vezi nr. 147 din anexă), rămânând ca alte descoperiri documentare să aducă precizări de mai mare exactitate.

Acest document manuscris cu cerneală neagră se prezintă ca un caiet de format mare (21×34 cm), avînd 20 de pagini. Pe prima pagină scrie: *Catalogul bibliotecii Profesorei Teodor Roşiu*, verso e alb, pe pagina trei sus e înscrisul *Catalogul cărţilor*, după care începe conscrierea lor. Primele 12 pagini sînt liniate cu creionul, orizontal şi vertical, avînd la fiecare pagină rubricatura: *Nrul // autorul // Numele cărţii*. Paginile 13—20 sînt goale. Numerotarea curentă a cărţilor se face în progresie aritmetică de 5, după care se dă autorul şi un titlu uzual, eventual precizări de ordin cantitativ. Nu se notează niciodată locul şi anul de tipărire, formatul, legătura, etc. În cîteva zeci de cazuri în paranteză, după titlu, se notează nume de persoane sau prescurtarea (gimn.), ceea ce ar putea sugera că volumul respectiv are o relaţie în acel sens, de împrumut, sau de proprietate. În general, apreciem acest document ca fiind redactat în grabă, neglijent şi nesemnlat, în neconcordanţă cu practica biblioteconomică uzuală în acel moment. Cauza poate fi mai puţin în necunoaşterea acestei practici, din moment ce sîntem la puţin timp după ce conferinţa profesorală de la Beiuş îşi elaborase un regulament biblioteconomic amănunţit, pe baza acomodării regulamentului de organizare şi funcţionare a Bibliotecii Academiei Române din Bucureşti, cît prin împrejurările presante în care s-a produs.

De asemenea „*catalogul*“, pretenţios numit aşa, căci e o simplă listă signaletică, nici măcar inventar, nu prezintă cărţile într-o ordine domnială, în care ele trebuie să au fost organizate la fostul proprietar, ci le scrie la întîmplare, deci cărţile nu se aflau la locul lor din dulapuri în momentul înregistrării, ci erau îngrămădite undeva.

Şi, totuşi, acel document e foarte important şi util, căci chiar aşa succint cum e, conţine şi informează cu multe date despre subiectul său, despre modul cum s-a dezvoltat biblioteca liceală de la Beiuş şi, mai ales, prin diferenţa faţă de catalogul bibliotecii Ioan Corneli de la 1848, despre mutaţiile culturale şi profesionale intervenite în modul de a se informa a militanţilor români de la finele secolului trecut în aceste părţi, cum va rezulta din analiza ce urmează. Catalogul are 414 poziţii, în care unele titluri, în mod surprinzător, se repetă, şi totalizează 557 de volume, performanţă remarcabilă pentru o bibliotecă de acest tip. Domenial, cele mai multe sînt cărţile de ştiinţe pozitive, ceea ce constituie marea surpriză a acestui catalog, arătînd un proces radical de scientizare a lecturii, de scădere a ponderii cărţilor de ideologie, dogmă şi practică religioasă, care ocupă numai circa 10% din economia bibliotecii. După cărţile de matematică (87), cele mai multe sînt cărţile de istorie (74), de fizică şi filologie, probînd complexe preocupări ale lui Teodor Roşiu, care îşi păstra istoria, limba şi literatura naţională în centrul pregătirii şi acţiunii sale educaţionale, dar nu le mai însoţea cu religia, ci le complinea cu ştiinţele exacte, matematica, fizica, chimia, ştiinţele naturale. Domenial, biblioteca se împarte astfel:

1. Cărţi de matematică	87
2. Cărţi de istorie, arheologie, mitologie	74

¹¹ *Enciclopedia Română*, vol. 3, Sibiu, 1904, p. 639.

3. Cărți de fizică, astronomie, cosmografie	62
4. Cărți de filologie românească și străină	60
5. Cărți de științe naturale	57
6. Cărți de teologie	53
7. Cărți de literatură	38
8. Cărți de filosofie și logică	34
9. Cărți de chimie	33
10. Cărți de psihologie și didactică	31
11. Cărți de geografie	22
12. Cărți de medicină	6

O altă mutație, care decurge din cea domeniială, se referă la limba în care erau tipărite aceste cărți, deci la sfera de proveniență a lor. În primul rînd crește, față de cazul Ioan Corneli¹², proporția cărților în limba română, pînă la 124 din total, adică 24%, marea lor majoritate fiind, cum vom vedea, cărți programatice, de informare și mobilizare națională. Scade la numai 19% prezența cărții în limba maghiară, formată în mare parte din carte didactică oficială, sau oficioasă. În schimb, crește prezența cărții germane, în special de științe exacte, de științe naturale, de tip enciclopedic, sau gramatici și dicționare, manuale cu diferite exerciții, în total 250 de volume, adică 46% din economia acestui fond de carte. Cartea latină nu mai ocupă decît 4% din totalul bibliotecii, în schimb își face simțită prezența cartea italiană (5%), cea franceză (3%) și chiar un dicționar și o gramatică a limbii engleze.

Fie și numai acești cîteva parametri statistici arată că ne găsim în fața unei biblioteci militante, de tip enciclopedic, dar de o nouă proporție a domeniilor în care umanismul și iluminismul educațional se întemeiază tot mai mult pe lectura cărții laice, științifice și istorice, pe cînd lectura cărții obscurantiste rămîne într-un plan secundar.

Trecînd la identificarea și evaluarea concretă a celor mai semnificative cărți din bibliotecă, românești sau străine, ni se impune în primul rînd sectorul de carte istorică și filologică, mai puțin format din manuale, constituit din publicații cu caracter și conținut programatic, care arată că Teodor Roșiu a fost informat și a intervenit, se vede și din articolele publicate, în mișcarea și polemica istoriografică a vremii, apărînd ideea de descendență romanică și continuitate a românilor în spațiul de etnogeneză și dezvoltare istorică a lor

Se găsesc, astfel, între cărțile lui, disertația *Discussio descriptionis valachorum transylvanorum* (înscrisă în catalog la numărul 271), tipărită la Buda, în anul 1812, prin care tînărul autor al ei, Toma Costin, îndemnat de Samuil Vulcan de la Oradea, intervine în polemica istorică a Școlii ardelenene, combătînd defăimările la adresa românilor, publicate de Schwartzner Márton¹³. Alte cîteva cărți amintesc de episodul istoriografic de la Arad, o veritabilă luptă dusă împotriva scrierii lui Réthy Lajos,

¹² Constantin Mălinaș, *Reconstituirea bibliotecii cărturarului iluminist Ioan Corneli de la Oradea (1762—1848)*, în *Crista*, 1898, 186—198.

¹³ Ion Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*, vol. 3, București, Editura Academiei Române, 1936, nr. 805; Ioan Chindriș, *Toma Costin — reprezentant al Școlii ardelenene*, în *Manuscriptum*, 1986, nr. 4 (65), p. 116—123.

Anonymus és az erdélyi oláhok, care caută originea românilor la slavi, bulgari, tătari, numai la daco-romani nu, iar limba română o derivă din slava veche. Teodor Roșiu avea răspunsul energic, dat de Iosif Goldiș, *A roman nyelv latinsága* 1880 (nr. 154), căruia i s-a asociat apoi și Vasile Mangra, cu un serial de articole în *Familia*, sub titlul: *Despre continuitatea neîntreruptă a elementului român în Dacia*.

Pentru informarea în problema istoriei românilor, Teodor Roșiu dispunea încă de asemenea lucrări fundamentale, mobilizatoare: Eudoxiu cavaler de Hurmuzachi, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen* (104), tipărită la București în 6 volume, între 1878—1886, prezentînd istoria românilor pe bază de documente; M. Kogălniceanu (319), cu *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et der Valaques Transdanubiens*, vol. I, Berlin, 1837, dînd istoria românilor între anii 1241—1792; V. Maniu, cu *Geschichtsforschung über die Rumänen* (137) și *Disertațiune istorico-critică și literară* (183), publicată la Timișoara în 1857; apoi A. P. Alessi și Massimu Popu, *Resbelulu Orientale ilustratu*, Graz, 1878, despre războiul de independență a României (281); N. Popea, *Contra-critica*, Sibiu, 1873, prin care se repun problemele duratei și menirii vechii mitropolii ardelenene a românilor (280). Din frământările și luptele naționale recente ale românilor sînt înscrise în catalog *Memorialul alegătorilor români de la Sibiu* (117) și *Memorandumul* în limba germană (147), care știm că s-a tipărit tot la Sibiu, în 1892. Informația este utilă mai întîi pentru a prelungi datarea acestui catalog pînă în anul 1892, iar, pe de altă parte, pentru a proba difuzarea textului celebrului *Memorandum* și în părțile Beiușului, chiar dacă ediția românească a fost confiscată de autoritățile maghiare¹⁴.

Mai notăm *Istoria dieceșei române a Oradiei Mari* (161), în 3 volume, de Dr. I. Ardeleanu coleg în corpul profesoral, demis și el în același context de persecuție politică din anii 1888—1889. Lucrarea s-a tipărit la Gherla, în anul 1883 primul volum, respectiv volumul al doilea în 1888, la Blaj.

Dis istoriografia străină, Teodor Roșiu dispunea de lucrări fundamentale, care îi asigurau cunoașterea istoriei vechi europene, precum: Th. Mommsen, *Römische Geschichte* (213), celebră și neegalată pînă astăzi, publicată în trei volume la Leipzig, în 1854—1856; W. Milford, *Geschichte Griechenlands* (337), lucrare în 6 volume și mai ales excepționala *Storia universale*, de Cesare Cantu, publicată în 25 de volume, începînd din anul 1851. Teodor Roșiu avea 23 de volume din această veritabilă enciclopedie istorică (338). Acestea și încă alte lucrări de mai mică întindere (a se vedea în anexă pozițiile 185, 233, cu o carte despre Napoleon, 298, 320, 403, etc.) i-au asigurat profesorului Teodor Roșiu

¹⁴ Pentru identificările de ediții am folosit următoarele instrumente de referințe: *Enciclopedia Română*, vol. I—III, Sibiu, 1898—1904; A. Veress, *Bibliografia română-ungară*, vol. 3, București, Cartea Românească, 1935; Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. 1, București, Editura Științifică, 1966; E. Dunașreanu, A. Popa, *Carte românească sibiană 1544—1918*, Sibiu, Biblioteca Astra, 1979; *Dicționar cronologic al literaturii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; G. Răduică și N. Răduică, *Calendare și almanahuri românești 1731—1918*, București, 1981; Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturii române și literaturilor ei*, Ediția a doua, București, 1982; *Bibliografia românească modernă*, vol. I—II, București, Biblioteca Academiei R. S. România, 1984—1986.

temelia documentară, pentru a fi unul din cei mai bine pregătiți profesori de la Beiuș, capabil să înaripeze tinerii elevi cu motivația istorică a idealului național. Aceeași concluzie se poate desprinde din observarea cărții filologice, care abundă în gramatici și dicționare. Se observă o bună prezentă a cărților filologice ale lui Timotei Cipariu: *Gramatica limbii române* (13 și 336), cu două părți, *Analitica*, Blaj, 1869 și *Sintetica*, București—Sibiu, 1877; *Compendiu de gramatica limbii române* (148), una dintre mai multele ediții, de la Blaj 1855,, 1858, 1862 sau Sibiu 1865 și 1876; *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854 (poziția 402); apoi *Gramatica limbii române (Sintaxa)* și *Etimologia*, de I. Manliu, publicate la 1871 și 1875 (391 și 397), *Limba română și dialectele italiene*, de lingvistul italian Giovanni L. Frolle, cu îndelungată activitate didactică și editorială în România, lucrare publicată la Brăila, în 1860 (345).

Teodor Roșiu era în posesia a numeroase gramatici, în general avînd germana ca limbă explicativă, sau limba franceză. Astfel, avea gramatici pentru limba latină, mai multe, pentru limba ebraică, greacă, franceză, italiană, maghiară, germană și chiar o gramatică a limbii engleze (273), însoțită de dicționar (74).

Avea dicționarele lui G. Barițiu, după G. A. Polizu, român-german, Brașov (1853—1854), cel german-român făcut împreună cu Munteanu, București 1862 (vezi nr. 78 și 86 în anexă), dicționarul ungaro-român, de la Brașov, una dintre cele trei ediții cunoscute, 1861, 1869, sau 1876. Avea dicționarul francez-român în 2 volume (274), făcut de Teodor Codrescu, Iași, 1859, reeditat în 1875—1876. De o importanță aparte este faptul că Teodor Roșiu era în posesia unei ediții italiene a celebrului dicționar al lui Federico Diez, *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprache*, publicat mai întîi la Bonn, în 1853, cu 5 ediții pînă la 1876 (nr. 223), prin care se demonstrează cu argumente lexicale unitatea de descendență a limbilor neolatine, între care se acordă și limbii române locul cuvenit.

Bibliografia de care dispunea Teodor Roșiu despre literatura română nu era prea bogată în titluri, în schimb cuprindea cîteva apariții, care azi le-am putea numi instrumente de informare, asigurîndu-i o cunoaștere bună a fenomenului, alături de revista *Familia*, în sincronia și diacronia lui. Ne referim în primul rînd la *Conspect asupra literaturii române și a literațiilor ei pana astazi în ordine cronologică*, de Vasile Gr. Pop (187), apărută la București în 1875 (partea a doua în 1876), avînd pe copertă următorul motto, care va fi răsunit cu profunzime în conștiința cititorilor de la Beiuș: *Fără cărți naționale, fără literatură națională, nu poate exista nici patria, nici patriotism, nici naționalitate*. Semnează I. H. Rădulescu. În acest prim tratat de istoria cronologică a literațiilor români și a operelor lor se cuprindeau date despre mișcarea literară și culturală din perioada populară și pînă la Eminescu, ilustrate cu biografii, cu citate cuprinzătoare și aprecieri critice. Teodor Roșiu mai dispunea de cîteva manuale de prozodie și stilistică, precum: *Retorica română pentru tinerime*, de Dimitrie Gusti, Iași, 1852 (nr. 8), eventual ediția a doua din 1875, cu titlul puțin schimbat, *Retorica pentru tinerimea studiosă*; Iosif Tempea, *Stilistica limbii române*, Sibiu, 1876 (129); Ioan Manliu,

Literatura (nr. 325), care poate fi, eventual, *Stil și compozițiuni*, carte foarte folosită în școlile din România, ajunsă în 1880 la ediția a opta și care, iată, se găsea și la Beiuș. Reține atenția prezența valorosului almanah al Societății academice „*România Jună*“ de la Viena (192), ediția primă din 1883, sau a doua, din 1888. Dacă a fost prima, atunci T. Roșiu a putut citi poemul *Luceafărul*, de Eminescu, la întâia lui apariție integrală, tot așa *Anecdota* lui Ion Creangă, care nu era decât narațiunea *Moș Ion Roată și Cuza Vodă*, apoi poezii sau articole de I. Vulcan, I. Sbierea, V. Alecsandri, T. Maiorescu. Dacă a fost ediția a doua, s-au putut citi înălțătoare articole de educație patriotică românească, poezii de Eminescu, drama *Ovidiu* de V. Alecsandri. Tot din Alecsandri apare în catalog (172) comedia antică *Fontana Blanduziei*, București, 1884, care mai cuprindea de fapt, la urmă, și drama *Horățiu*, precum și 16 poezii ale bardului de la Siret, comentate în note de D. C. Olănescu.

Iată și câteva titluri din literatura universală, ajunse pe malul Crișului Negru prin efortul de procurare al lui Teodor Roșiu: *Cantu Cesare*, *Storia della letteratura latina*, în fond unul din cele trei tratate dedicate de acest autor literaturilor greacă, italiană și latină, publicate între anii 1865—1866. Apoi *Lectionariu latin*, de I. M. Moldovan (22), două istorii ale literaturii maghiare (246 și 343), alta a literaturii germane (261), ediții din Cicero, Vergilius, Schiller, S. Crispus, C. Nepos, Demonsthene și surprinzător pentru o asemenea bibliotecă, *Atala* de Chateaubriand, în traducerea lui Gh. Romanescu, publicată la Iași în 1852.

Trecind la științele exacte, se impune dicționarul *Mathematische Wörterbuch*, în 8 volume, de Krügel (238), spornica sumedenie de manuale de algebră, trigonometrie și geometrie, de autori români și străini, între care Georgiu Vlăsa, chiar de la Beiuș (155), Teodor Codrescu, editor al *Algebrei* după Mocnik, Iași, 1864, Teodor Ceantea, cu *Aritmetica generală și specială*, Arad, 1884, alte manuale și tratate de specialitate, de J. Hach (290), Monitz Cantor (182), Petzval, Netoliczka, etc. Simetric este prezentă cartea de fizică, cu *Petit traité de physique*, de Jules-Celestin Jamin, profesor la Sorbona, publicată după 1863, tratatul în trei volume al lui Zimmermann, *Physik*, manuale de Petru Poni, Bacalogo, Elia Chirilă, Giorgio Popa, Hugo Essmann, Joh. Miller, Weinhold, Czögler, și iarăși Netoliczka, etc. Din astronomie sînt mai multe tratate și manuale, de Spiru Haret, după Quatelet, *Elemente de astronomie*, Iași, 1873, de Nanian, Aug. Kunzek, Dr. Petzval, dar atrage atenția, mai ales, *Récite de l'enfini*, de astronomul filozof și literat Camille Flammarion (349) Cartea de chimie, de științe naturale, de geografie de asemenea ocupă numeroase poziții în catalog, atît din autori români, de la București, Iași, Brașov, Arad, sau Sibiu, cît și din autori străini. Este de față *Geografia universală*, de Teodor Ceantea (109), una dintre edițiile de la Arad, din anii 1880, sau 1884, respectiv Dr. A. Popovici, cu *Băile lui Hercule*, Pesta, 1872 (249). Aceasta e mai mult decît o carte balneologică, fiind o excursie etno-istorică la subiect, cu descrierea antichităților romane, a mitologiei, a tradițiilor și folclorului baladesc local, despre Iovan Iorgovan și altele, cu podul lui Traian și monede romane în litografii.

Încheiem succinta prezentare cu cartea de filosofie, unde e ca o vedetă *Storia della filosofia*, de Aug. Conti, în 2 volume, Florența, 1864,

sau într-o ediție ulterioară (393). Din bibliografia filosofică sînt prezente sinteze didactice, precum A. Dalavigne, *Manual de filosofie lucrat după pragrama Universității din Paris 1840*, tradus de A. T. Laurian, București, 1846 (247), prelucrările lui Timotei Cipariu după W. Tr. Krug, *Elemente de filosofie* (254), Blaj, 1861—1863, sau compilațiile lui Ghenađie Enăchescu, după Albert Snegler: *Istoria filosofiei*, București, formată din două părți, *Filosofia antică*, 1869 și *Filosofia modernă*, 1873, respectiv *Principii de filosofie pentru școlile secundare*, în patru părți, *Psichologia*, *Logica*, *Morala* și *Teodicea*, 1868—1869 (vezi nr. 298, 381 și 404).

De mai multe ori pînă acum a rezultat structura multidisciplinară a acestei biblioteci, cît și prezența însăși a unor remarcabile enciclopedii domeniiale, de istorie, matematică, de filologie. La poziția 179 din catalog apare și o enciclopedie generală, una dintre edițiile aceluia răspîndit *Conversations Lexicon*, aici în 15 volume, care putea ridica nivelul oricărei biblioteci, cu marea lui virtualitate informațională.

Se impune cercetătorului imaginea dinamică a surselor folosite de către Teodor Roșiu, pentru procurarea cărților, traseul urmat din centrele de tipar și pînă la Beiuș. Fără ca să avem date exprese asupra procedurii și prețurilor de cumpărare, putem aprecia că biblioteca personală Teodor Roșiu acumulează o avere materială și culturală, cu sacrificii adunată, în care ocupă un loc atît de pregnant și programatic cărțile sosite din România, de la editori și tipografi din București, Iași, Brașov, Arad sau Sibiu.

În concluzie, biblioteca personală Teodor Roșiu, din a doua jumătate a secolului trecut de la Beiuș, așa cum se prezintă din catalogul ei final, depune mărturie pentru orizont enciclopedic larg deschis informației multidisciplinare, cultural-istorice și de specialitate, fiind factor încurajator pentru educația militantă a beneficiarilor ei, pentru cunoașterea științelor pozitive ale vremii, adică reprezintă un pas bibliografic înainte, pentru laicizarea lecturii și depășirea obscurantismului, întrucîtva chiar într-un institut școlar cu temelie și organizare confesională. Preluarea acestui fond de carte în biblioteca liceului va fi avut un rol progresist pentru însoțirea dragostei de neam cu lumina științei în rîndul tinerilor gimnaziști, pentru întărirea prin carte a conștiinței lor de unitatea interromânească și pregătirea în tăcere a puterii de acțiune pentru viitoarea unitate politică a întregului neam.

Cazul Teodor Roșiu se atașează acum cazului bibliotecii de la Beiuș, sau mai complet spus, cauzei catalizatoare a cărții pentru românii din fostul imperiu bicefal, desenînd încă un luminiș bibliografic pentru a înțelege baza de masă a Unirii de la 1 Decembrie 1918, cînd simbolic pe Cîmpul lui Horea de la Alba Iulia, fiecare participant avea în mînă și în inimă și în minte o carte, care l-a învățat și l-a condus pînă aici. Într-o asemenea carte de conștiință a neamului, desigur se afla și o filă beiușană. În filigranul ei de borangic se putea închipui și numele militantului național Teodor Roșiu, al publicistului ctitor Iosif Vulcan, al scriitorului revoluționar Ioan Munteanu, cari au adus cele mai mari și neprețuite contribuții personale la formarea și dezvoltare de larg răsunset românesc și acțiune unionistă a bibliotecii liceului din Beiuș, în secolul trecut.

CATALOGUL BIBLIOTECEI PROFESORELUI TEODOR ROŞIU

Catalogul cărţilor

1	Fehér	Természettan 2 tom
	—	Consiliul provinciale prin 1872
	Dr. Lutter Ferdinand	Menyiségtan
	Dr. M. Mering	Vebungen zur Lateinischen Grammatik (gimn)
5	Dr. Eduard Heis	Algemeine Arithmetik und Algebra
	Petru Poni	Notiuni de fizica
	Dr. Emsmann	Physicalische Aufgaben
	Dimitrie Gusti	Retorica
	Dr. A. Hosaens	Vorschule der Chemie
10	Dr. Hermann I. Klein	Witterungskunde
	Petru Poni	Chimia elementara
	Cipariu	Gramatica limbei romane
	A. Hugo Emsmann	Physikalische Handwörterbuch 2 tom
	A. Molé	Dictionnaire
15	Dr. I. Frick	Physikalische Technik
	Theod. H. Barrau	Méthode de composition (Antal)
	Jamin (gimn)	Petit traité de physique (gimn)
	F. A. Weber (gimn)	Dizionario tadesco italiano et italiano tad. 2 tom (Romanu)
	Holub M. (Fersigan)	Kezi szotar 2 tom (gimn)
20	Dr. I. Schabus (a mea)	Grundzüge der Physik
	T. Codrescu	Algebra (a mea)
	Ioane M. Moldovan	Lectiunariu latin (gimn)
	Nicolas Nilles	Calendarium utriusque ecclesiae (a mea)
	Toldy Ferencz (gimn)	Magyar irodalom története
25		Égi és földtekék hasznalata (gimn)
	J. Henri Fabre	La Terre (a mea)
		Le Ciel
	Dr. Emsmann	Elemente der Physik
	Pisko	Természettan
30	J. Henri Fabre	Physique
	B. Nanian	Fizica (gimn)
	Ganot	Fizica
	Farkas	Német magyar zsebsó könyv
	Anton Erdinder	Erbarungsreden
35	Dr. L. Georg	Franzosischen Grammatik
	Montag (gimn)	Algebra
	Brésbauer	A physikanak elemei (gimn)
	Subic	Physik
	Močnik	Geometria
40	Dr. Joh. Müller	Schule der Physik (gimn)
	Ravenstein (gimn)	Volksturbuch
	H. O. Kluge	Turneinrichtungen
	Dr. L. Graetz (gimn)	Elektricität
	Constantinescu	Trigonometrie
45	Spitz (gimn)	Trigonometrie
	Dr. Petzval	Trigonometrie
	Dr. Petzval	Geometrie
	Spitz	Arithmetik (2 tom)
	Močnik	Arithmetik und Algebra
50	Dr. Császár Károly	Geometria alaktan
	Dr. Schüppel	Physik
	Dr. Császár	Geometria
	Dr. Münch	Physik
	Crüger	Schule der Physik

55	Fehér	Physika
	Dr. Petzval	Mathematik
	Corzan	Elemző Mértan
	Dr. Salomon	Trigonometrie
	Kahl	Physikalische Aufgaben
60	Diesterweg	Himmelskunde
	Dr. Bentsin	Sternkunde
	Dr. Prestel	Diagram
	Dr. Wildermann	Jahrbuch der Naturwissenschaften (2 tom)
	Petzval	Géptan
65	Dr. Aug. Kunzek	Experimental Physik
	Seechi	Die Einheit der Naturkräfte
	Berhard Kuadrat	Chemie
	Müller	Physik
	Otto Allex	Warum und Weil
70	Reis	Elem. der Physik
	Dr. Krüger	Physik
	Bacaloglo	Fisica
	J. H. Hellmut	Elementer Naturlehre
	Thieme	Dictionary
75	Müller	Kosmische Physik (gimn)
	Dr. Petri	Fremnwörterbuch
	Petru Poni	Elemente de fizică (gimn)
	Baritiu	Dictionariu rom. germ. (gimn)
	Netoliczka	Matematische Physik
80	Dr. Kunzek	Lehrbuch der Physik
	Dr. Hessler	Physik (2 tom)
	Köhler	Handbuch
	Dr. Krebs	Lehrbuch der Physik
	Dr. W. Eisenlohr	Physik
85	Corzan	Sik mértan
	Baritiu și Munteanu	Dictionariu germ.-rom.
	Müller	Physik (2 tom)
	Weinhold	Experimental Physik
	Hunfalvy János	Ég és föld
90	Dr. Abt	Termesztan (Stefanica)
	Beritiu	Dictionariu ung.-rom.
	Petru Poni	Chimia elementară
	Matzek	Logarithmen (gimn)
	Dr. K. W. L. Heyse	Deutsche Schulgrammatik
95	Riedl	Magyar nyelvtan
	Forsanari Berce	Italianische Sprache
	Dr. Krebs	Grundriss der Physik
	Dr. Budinszky	Die Ausarbeitung der lat. Sprache
	Dr. Abt Antal	Termesztan (gimn)
100	Dr. Han	Meteorologischer Beobachtungen (2 tom)
	—	Gymnaziumi tanítás terve (gimn)
	Ney Ferencz	Német nyelvtan
	Dr. Petzval	Csillagászat elemei
	Hürmusachi	Fragmente zur Geschichte der Rumänen
105	Bajusz Mihaly	Sorszám táblák 2 tom (1 tom gimn)
	Dr. Močnik	Anschauungslehre (gimn)
	Thomas Eschweiber	Lehrbuch der Geometrie
	Dr. Abt	Kisérleti Termesztan potfűzet
	Teodor Ceontea	Geografia universală
110	Emerich du Mont	Der Fortschritt
	Rath Arnold	Chemia elemei (gimn)
	Gustav Schaller	Leitsader (gimn)
	Arányi	Elemi mértan
	Dr. Beck	Logik
115	Weinhold	Physikalische Demonstration (2 tom)
	Antalík	Kisérleti természettan
	—	Memorialul alegătorilor români la Sibiu
	Abt Antal	Menyiségteni potfűzet
	Kislaki Mor	Róman irodalom (G. Popa)

- 120 Dr. Theod. von Schmöger   Zeit des Festrechnung
 Conciliulu provinciale   II-lea Alba Iulia și Făgăraș 1882
 Dr. Wiegand   Matematische Geographie
 Koppe   Matematische Geographie
 Abt Antal   Természettan
- 125 Szepesi Imre   Latin mondattan (gimn)
 Dr. Močnik   Számтан
 V. Maniu   Geschichtsforschung über die Rumänen
 Dr. Schulz   Lat. Sprachlehre (gimn)
 Iosif Tempea   Epica, lirica și didactica
- 130 Teodor Ceontea   Aritmetica (2 tom) (1. tom. la gimn)
 Császár Karoly   Betűszámтан
 —   Logaritm. (gimn)
 Rinzen   Geometrie
 Dr. Schmidt Ágoston   Fizikai földrajz
- 135 Stüpfle   Lat. Stilübungen
 Koltz   M. T. Ciceronis (gimn)
 Nanian   Cosmographia (gimn)
 Dr. Schwicker és Tiber   Német helyesírás
 Dr. Szemak   Német olvasókönyv (gimn.)
- 140 Balugyánszky   Egyházi történet irat
 Dr. Mühlmann   Handwörterbuch (2 tom gimn)
 Pononi Emil   V. I. Aeneidas (gimn)
 Francz B. Sevčik   Elementar Mathematik
 Dr. Henssi   Feldmessen und Nivelliren
- 145 Ludvig Lange   Römische Alterthümer
 Gerevics   Trinu
 —   Memorandum (germanesce)
 Cipariu   Compendiu de gramatica rom.
 Stewart   Erhaltung der Energie
- 150 Dr. Edelmann Sebő   Vegytan alapvonalai
 Iulian Filipescu   Chimia anorganica
 Heller   Természettan (gimn)
 Otto Allas   Warum und Weil
 Goldis János   Román nyelv laúnsága
- 155 Georgiu Vlassa   Geometrie
 Dr. Schmidt   Számтан
 M. Dreghiciu   Istoria Ungariei
 Szemak   Német olvasókönyv
 Mendlik   Rajzoló Geometria
- 160 Haretu   Astronomie
 Dr. I. Ardeleanu   Ist. diecesei gr. cat. Or. Mare (3 tom)
 C. S. Cornelius   Physikalische Geographie
 Landau   Rajzoló Geometria
 Riedl   N. nyelvtan
- 165 Ney Ferenc   N. nyelvtan (2 tom)
 Sommer   Grammaire latine
 Dr. Georgiu Popa   Contractul social
 Brambach   Lat. Rechtschreibübung
 Dr. Császár Károly   Algebra
- 170 Elia Chirilă   Fisica
 Roth Arnold   Kísérleti természettan
 V. Alecsandri   Fintina Blandusiei (societate)
 Klapye   Physik
 Dr. Schmidt   Természettan
- 175 Dr. Schmidt   Geometria elemei
 Mendlik und Schmidt   Rajzoló geometria
 Dr. Szemak   Német olvasókönyv (scoasă)
 Dr. Wüllner   Experimental Physik (2 tom)
 —   Conversations Lexikon XV tom.

- 180 Zimmermann Physik (3 tom.)
— Euhologiu
Monitz Cantor Geschichte der Mathematik
B. Maniu Disert. istorico-critică și literară (gimn)
B. Ratiu Istoria basericească
185 Kállay Béni A szerbek története
Livraison Provinces Danubiennes
Vasile Gr. Popu Conspect
— Liturghier
Dr. I. Ratiu Ist. drept, besericesc
190 Dr. A. Grama Istoria univ. a besericii
Papp Szilágy Jus eccl. orient catholica
— Romania Jună Almanach
Dr. Otto Alle und Hummel Physicalisch und chemische...
Munk Mano Herkules Fürdő es környéke
195 — Orologiul cel mare
Helmholtz Tudományos előadások
Johnson Hogy nő a vetés
Schmidt A tápszerek
Gregusz A. Greg. Gy. összegyűjtött értékezései
200 Szily és Petrovics Természettudomány Közlöny
I. Perrone Dogmatica (2 tom)
Johnson Miből lesz a termés
— Természettudományi értékezések
Czöglér A physika története
205 Topinard Antropologia
Huxley Elemi élettan
Darwin A fajok eredete (2 tom)
— Természettudományi előadások
Cotta A jelen geológiája
210 Erissmann Népszerű egészségtan
Lubbrek Történelem előtti idők (2 tom)
Dr. Herk Matematik
Th. Mommsen Römische Geschichte (3 tom)
P. Palásthy Theolog. monum. cath. (2 tom)
215 Gerber Schizze Crist. Roms. (2 tom)
H. Bonne Lesebuch
J. Jahn Göttliche Bücher
Dr. Akermann Introd. in libros sacros
Samuel Márkfi Introd. in libros sacros Novi Test.
220 Richter Goldgrube für Prediger (2 tom)
Pitzipios Orientalische Kirche
Diez Lex. Etym. linguarum romanorum (II tom)
Vass Istoria ecclesiastica
D. B. Hanebeng Biblische Offenbarung
225 I. Vancea Octoica
D. Lánghy Delectus poetarum
— Calendarium utriusque ecclesiae
Télfy A klaszika philologia encyclopediája
Ruland Ausfüwliche Auflösung
230 H. Humbert Gedanken
Diego de Estella Betrachtungen
Hanschild Ségur Napoleon
R. W. Szótár
V. Loch Biblia sacra
235 — Logarithmen
J. Jahn Archeologia
Schiller Wercke
Johnston Vegytan
Kügel Matematische Wörterbuch (8 tom)
240 Gresch Predigten (6 tom)
M. T. Ciceronis Orationes (gimn)
Crispus Bell. Jugurt. et conj. Cat (gimn)
— Atala
— Noul Testament

- 245 Card Sforza Palavicino Die Kunst
Környei A magyar irodalom története
Treb. Laurian Manual de filosofie
M. Legőnez Ciceron
Dr. A. Popovici Băile lui Hercule
- 250 Romer Floris Képes Kalauz
Höflinger Manuale Ritum et Sacrificio
— Der Freund des Sicherzes
Galura Cristlischen Wolgezogenheit
T. Cipariu Elemente de filosofie (gimn)
- 255 Pocorni Istoria naturală (gimn)
Hauke Geographia (gimn)
A. Charme Manual de Psiologiae
H. Denzinger Euchiridion Symbolum et definitio
Frankl Vilmos Magyar orsz. története (gimn)
- 260 Novo Dizionario italiano ta-
desco e tad. ital.
J. P. Heber All'emmanische Gedichte
— Geografia
Laky Demeter Ékesszolásán
Boleszny A. Kézi könyv
- 265 D. Ct. Rohling Jidovul talmudist
Dr. Al. Grama Espl. mechanica mod. naturei
— Actele și decretele
Abth Matematische Wörterbuch (tabele)
— Név könyv
- 270 T. Rosiu Mitologia (societ.)
T. G. Discussio
Anna Löhn Noveletten
P. Gands Englische Grammatik
Codresco Dictionariu franc. rom. și rom. franc. (2 tom)
- 275 J. Melchior Hermann Hebraische Sprache
— Javaslatok
L. Diefenbach Rom. Schriftsprache
Schiller Werke (2 tom)
— Transilvania 1877
- 280 N. Popea Contra-critica
Alessi Resb. oriental 1877—78
Weisz Janós Ármin Menyiségtan
Pokór Alajos Az állatország (gimn)
— Plan de învățămînt
- 285 — Societatea pentru învățetura (2 fasc)
Zadori János A mindenségben
Sztaczek J. Közbeigtatási tábla
Dr. H. Gustav Tanügy
— Manuscris
- 290 Dr. Heinrich Suter Math. Vissenschafte (2 tom)
P. I. Arnaldo Sacri cordis Jesu
J. Hach Die vergleichende Spachmethode
Dr. G. A. Linder Empirischen Psychologie (gimn)
Czögler Alajos Természettan
- 295 Heinrich J. Wetzer Kirchen Lexikon 12 tom.
— Esmeretek tára (gimn)
D. Aranescu Istoria naturală
I. Ghenadii Enăceanu Principii de filosofie (gimn)
J. Bumüller Mittel artes Geschichte (2 tom)
- 300 — Santa scriptura a vechiului test.
Adrien Balbi Die Geographie
Franz Ney Allendorfs Neue Methode
Frank Weisz János Magyar olvasókönyv (gimn)
Reelus A föld és életjelenségei

- 305 Vasile Buticescu Poesii
Dr. Esser Psychologie
Albert Dünebiés Übersetzungbeispiele
Császár Károly Mathematikai feladatok
Dr. Luker Mértan
- 310 Dr. Bardy Aufgabensammlung
B. Belbrüch Sprachstudium
— A vegytan alapelvei
Dr. Spitz Ebene geometria
Dr. Corzan Matematische Aufgaben
- 315 Herman Klein Das Gewitter
Dr. Max Erler Real Lexikon klassischen Alterthums
— Natur in Offenbarung, (4 tom leg și 10 tom nelg)
— Természettudományi közlöny, (4 leg., 11 neleg.)
Cogalniceanu Histoire de la Valachie...
- 320 Hoff János Egyházi archeologia 3 tom
Pokorni Împărtășirea plantelor (gimn)
Dr. Schultz Lateinische...
Vogács Latin gyakorlatok (gimn)
Nilles Symbolae (2 tom)
- 325 Manliu Literatura (gimn)
. . . Lat. Grammatik
Marttus Alath. Ausgabenn
Dr. Bardey Algebraischen Gleichungen
Dr. Spitz Stereometrie
- 330 A. Leskin Leben und Waelsthum
Dr. Draeger Hystorische Synthese
Dr. Stenstrup J. J. Katholische Teologie (18 fasc)
Dr. Kehr Praxis des Volkshule
Dr. Beck Psychologie
- 335 Friedrich Beholen Philosophie
T. Cipariu Gramateca l. romane
William Wilford Geschichte Griechelands (6 tom)
Cantu Storia Universala 23 tom (1 tom index, 17 tom doc)
- Beau Marée Bouchée de pain
- 340 Dr. Allioli Alte Testament
— Democritus (3 tom)
— Astronomia fisică
I. Buteanu Istoria liter. maghiare
Mailath K. grof Mailath család tragédiája
- 345 G. L. Frollo Dialectele italiene
Luter János Természettani földrajz
Popfiu Prepararea trupurilor mortilor
Dr. Netolicz K. Kleine Haushaltungs Kunde
Flammarion Récits de l'infini
- 350 Dr. Schlör Elmékedesei
— Magyar tanügy (2 fasc)
— Közkori lelet
Dr. Schlör Religion und Priester (sic!)
Belmes Jakob Protestantismus és Katholicismus
- 355 Munteanu Noțiuni cosmografice (gimn)
Nemoianu Gramatica maghiară rom.
Alexandri I. Memoriale sacrorum exercitiorum
— Czim és névtár
— Természettudományi előadások, (18 fasc)
- 360 Dr. Močnik Geometria intuitiva (2 tom)
Dr. Szaboky Mértan
Schultz Gyakorlatok
Dr. Puşcariu Isagogia
Szihrasi Pétér Encyclopediája

- 365 Dictionnaire de l'Academie Française (2 tom)
—
I. M. Moldovan Magyarisirung und Ungarn
Ed. Herm. Acte sinodale
Dr. Baumgartner Oberländer der Geograph. Untervicht
- 370 Dr. Matias Naturlehre
Dr. Netoliczka Propädeutische Logik
Jambor Pál Physik für Wolkshulen
Purgstaller Egyházi beszédek
Dr. Mager Bölcseszét
- 375 Georgiu Popa Philologie
Neismund Wurst Fisica in scola poparala
Otto Carisch Denk, und Stilübungen
— Gramath. Tortenlehre
Teodor Ceontea Ecce hommo
- 380 Alesandru Orescu Geogr. universală
Albert Snegles Geometria descriptivă
Kant Gyula Istoria filosofiei, (2 tom)
Ritter Volta és Ampère életrajza
T. Cipariu Aufgangründe Physik
- 385 Dr. Laurian Cuvint la inaugurarea asociaţiunii (societ.)
Dr. Lauran Creşterea poporala
Schulz A szent unio
Dr. Pauer Latin nyelvtan
— Logika
- 390 — Math. Physik, Chemie
I. Manliu Cornelius Nepos
Radu Gramat. romana
Aug. Conti Sintaxa latină
Piltia Storia de la filosofia (2 tom)
- 395 Dr. Herr Gramat romana
Dr. Georgio Popa Lerbuch Mathematik
I. Manliu Istoria universală
Dr. Herr Gram. romana
Bartal Malmosi Német olvasó, III-tom
- 400 — Latin olvasó
— Cornelius Nepos
T. Cipariu Logik
Dr. G. Kringl Elem. de l. rom.
I. Ghenadie Weltgeschichte
- 405 Silviu Rezei Principii de filosofie, (4 tom)
Valdeck Religiunea
J. Lichtenfels Reisetörme
Milovan Philosophie
— Entwicklung und Ende
- 410 — Démosthéne
Dr. Beger Storia dela leterat. latina
Mihaly József Lateinisch und Romantisch.
Mandinescu Magyar olvasókönyv
- 414 Theophil Eduard Istoria universală (evul mediu)
Német Grammatika.

F i n e